

İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi

(Journal of Humanities and Social Sciences Academy)

Girayalp KARAKUŞ

İNTOBA

JHSSA

Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Amasya / Türkiye,
girayalp71@gmail.com

[DOI: 10.5281/zenodo.6481069](https://doi.org/10.5281/zenodo.6481069)

ORCID: 0000-0001-6240-5490

ISSN: 2791-6766

Eser Geçmişi / Article Past:

Başvuru Tarihi
Applied
04/07/2021

Kabul Tarihi
Accepted
27/07/2021

Derleme Makale

Review Article

TARİHYAZICILIĞI: TARİH ALANINDA FELSEFİ HERMENÖTİK NASIL YAPILIR?

Özet

Tarih nedir? Tarihyazıcılığı'nda izlenecek metod nasıl olmalıdır? Tarih-felsefe ilişkisi nedir ve ne zaman başlamıştır? gibi sorular bütün tarihçilerin günümüzdeki sorunsallarındandır. Bilindiği üzere antikiteden 18. yüzyıla kadar tarih pek de bilim dalı olarak görülüyor ve menkıbeye dayalı bir anlayış ile yazılıyordu. Bu sebeple Aristo gibi filozoflar tarih alanını küçümsüyor ve edebiyatın en alt dalı olarak değerlendiriyordu. Felsefenin tarih ile ilgilenmesi ile birlikte tarih bilim hâline gelmiştir diyebiliriz. 18. yüzyıl ile birlikte modern tarihyazıcılığı başlamıştır. Felsefenin eleştirel düşünüş metodunu alan tarihçiler yeni bir kavram ile karşılaşılıyordu. "Hermenötik (Yorumbilim)". Bu kavram aynı zamanda tarihçileri interdisipliner çalışmaya yönlendiren yeni bir ide idi.

Tarih biliminin doğa bilimleri gibi nesnel olmadığını bütün toplum bilimciler kabul etmektedir. Çünkü tarihçilerin muhafaza ettiği belgeleri kendi sosyo-kültürel yapının anlayışına göre yorumlama ihtimali yüksektir. Yani tarihçiler içinde yetiştikleri toplumun tinine (geist) göre olay ve olguları yorumlayabilmektedir. Çalışmamda tarihçilerin tarihi olayları nasıl yorumladıkları dile getirilmiş ve nesnellığe tam olarak ulaşmalar da bunu minimize edebilmek için neler yapmaları gerektiği ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Tarih, Hermenötik, Tarihyazıcılığı, Metodoloji.

ATIF: KARAKUŞ, Girayalp, "Tarihyazıcılığı: Tarih Alanında Felsefi Hermenötik Nasıl Yapılır?", *İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi*, 1/2 (Aralık 2021), ss. (218-225)

CITE: KARAKUŞ, Girayalp, "Historiography: How to do Philosophical Hermeneutics in History?", *Journal of Humanities and Social Sciences Academy*, 1/2 (December 2021), pp. (218-225)

turnitin

Screened by

HISTORIOGRAPHY: HOW TO DO PHILOSOPHICAL HERMENEUTICS IN HISTORY?

Abstract

What is the history? What should be the method to be followed in historiography? What is the relationship between history and philosophy and when did it start? Such questions are among the current problematics of all historians. As it is known, from antiquity to the 18th century, history had not seen as a science. And it was written with an understanding based on legend. For this reason, philosophers like Aristo underestimated the field of history and regarded it as the lowest branch of literature. We can say that history has become a science branch as philosophy deals with history. With the 18th century, modern historiography has begun. Historians who took the critical thinking method of philosophy were faced with a new concept. "Hermeneutics (Hermeneutics)". This concept was also a new idea that led historians to interdisciplinary work.

All social scientists accept that the science of history is not objective like the natural sciences. Because historians are likely to interpret the documents they preserve according to the understanding of their own socio-cultural structure. In other words, historians can interpret events and facts according to the spirit (geist) of the society in which they grew up. In my study, it is expressed how historians interpret historical events. How historians interpret historical events is expressed in my work, and even if they do not reach objectivity completely, it is stated what historians should do to minimize this.

Key Words: Philosophy, History, Hermeneutics, Historiography, Methodology.

1. Giriş

Sosyal bilimler içerisinde ele alınan tarih; geçmişte olan olaylar veya bunlar hakkındaki belgelerin verileridir. Belgelere dayandırılmayan veya geçerli sayılabilecek kaynaklarla desteklenemeyen geçmiş; tarih biliminin konusu olarak algılanamaz. "Tarih" sözcüğü hem geçmişte kalan insani ve toplumsal olaylar topluluğunu, yani yaşanmış geçmişi adlandırmakta kullanılır; hem de bu sözcükle, bu yaşanmış geçmişi konu edinen bilim, tarih bilimi kastedilir. Tarih derken kelimelerin üzerinde durmak lazım bir tanesi historia, ikincisi tevarih, üçüncü tabir bilhassa tarih felsefesi açısından geçecek olan resgestae'dir.¹

Tarihin ne olduğu noktasında bilim insanları arasında da genel bir fikir birliği olduğunu söylemek zordur. Örneğin; Michelet ve Fustel de Coulanges tarihin konusunun doğası gereği insan olduğu tarihi olayları insanların yarattığını ifade eder. Ercan, "Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknik" eserinde İngiliz tarihçi Thomas Carlyle'nin şu görüşlerine yer vermiştir: "İnsanların başardığı işlerin tarihi, yeryüzünde çalışıp çabalamış adamların tarihidir... İnsanlık tarihinin esasını büyük adamlar oluşturur. Bunlara dâhi veya kahraman denir. Başka bir deyişle insanlık tarihi dâhilerin ve kahramanların tarihidir." Marc Bloch ise tam tersine tarih yazanların organize toplumlar olduğunu iddia eder. Materyalistlere göre ise tarihsel olayların nedeni ekonomik eylemlerdir.² Görüldüğü üzere bu fikirleri savunanlar birbirini tamamlar nitelikte haklılardır.

Hakan Uzun'a göre:

¹ Bu bölüm Karatekin Üniversitesi Tarih Bölümünde okutulmakta olan Tarih Metodolojisi Dersleri için yazar tarafından ders notu olarak hazırlanmıştır. (Erhan Metin)

² Yavuz Ercan, *Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknik*, (Ankara: Turhankitabevi, 2010), 28-29.

“İnsanlığın varoluşu ve yaşam süreci göz önüne alındığında, bugünkü ulaşılan gelişme düzeyinin, tecrübî bir birikim ürünü olduğu ortadadır. İnsanlar karşılaştıkları her bir soruna, yeni baştan çözüm aramaya kalkışsalar, dünyamızdaki zihinsel ve teknolojik gelişmenin hangi düzeyde olabileceğini tasavvur dahi etmek güçtür. Bu nedenle, geçmiştekilerin tecrübeleri, sürekli daha sonrakilere bir alt yapı oluşturmakta, adeta merdivenin basamaklarını teşkil etmektedir. İşte tarih bu noktada devreye girmekte ve tecrübî birikimin daha sonrakilere aktarımına katkıda bulunmaktadır. Tarihsel doküman, tekâmül merdiveninin harcı oluşturmakta, tarihçi ise ustalığını yapmaktadır.”³

İnsanlar kimi zaman merak ettikleri için kimi zaman da ideolojik düşüncelerinden dolayı tarihlerini bilmek isterler. Sonuç olarak tarihi insanlar yapar. Bu konuda Uzun, “Tarih Bilimi ve Tarihte Nedensellik” adlı çalışmasında R.G.Collingwood’un şu görüşünü dile getirmiştir: “Tarih, insanın kendisine ilişkin bilgisi için vardır. Tarih, insanın kendini tanımasıdır. İnsanın zaman içinde neler yaptığını, ne olduğunu ortaya koyar. Ve neler yapabileceğinin tek ipucudur.”⁴

Tarihçilerin birçoğu aynı olay ve olguyu farklı açıdan yorumlamaktadır. Bu durumun bilim açısından bir bakıma iyi olduğunu söyleyebiliriz. Zira okuyucunun eleştirel düşünme yetisi varsa doğruya ulaşma bakımından faydalı olabileceğini düşünmekteyim. Bu yorumlamalar çoğu zaman birbirini tamamlar niteliktedir. Tarihi bir metin yazıldığı dönemin genel durum çerçevesinde yorumlanmalıdır ve araştırma yöntemlerindeki öznelarasılık unsurlarını kabul eden bir akılcılık unsuru ihtiva etmelidir. Kant ve David Hume bu sorunsalı tespit ediyorlar. Onlara göre bilim bir kurguydu ama soyut bir kurgu değil.⁵

Alman okuluna mensup tarihçiler oldukça ihtiyatlı bir nesnellik anlayışına sahipti. Ranke’nin tarih anlayışı deneye tabi olmasa da dilbilimsel ve hermenötik anlayışa dayanıyordu.⁶ Türkiye’de de bu anlayış yavaş yavaş büyük üniversitelerdeki akademisyenler tarafından kullanılmaya başlandı. Örneğin; devletçi milliyetçi bir tarihçi olan Halil İnalçık gibi. Çalışmama öncelikle tarih nedir sorunsalına yanıt vermek ile başlamak elzemdir diye düşünüyorum.

2. Tarih Nedir?

Geçmişte meydana gelen olgular bütününe tarih dendiği gibi bu olguları konu alan bilim dalına da tarih denmektedir.⁷ Tarihin bir bilim olduğu tezini en çok pozitivistler savunur. Pozitivistler, önce olguların ortaya konup daha sonra sonuçlar çıkarılmasını salık verir. Bu tarihsel görüş İngiltere’de Locke’dan beri vardır ve ampirik gelenekle de uyumaktadır. Ampirik bilgi teorisi özne ile nesne arasına uzlaşmayı temsil eder. Edward Hallet Carr’a göre tarihî olgu nedir?: “Sağduyucu görüşe göre, adeta tarihin omurgasını oluşturan ve bütün tarihçiler için değişmez olan, belirli birtakım temel olgular vardır. Örneğin, Hastings Savaşı’nın 1066’da yapılmış olması olgusu. Fakat bu görüşe karşılık şu iki noktayı ele almamız gerekir. Bir kere, tarihçinin asıl ilgilendiği buna benzer olgular değildir. Şüphesiz, bu büyük savaşın 1065 ya da 1067’de değil, 1066’da, Eastbourn ya da Brighton’da değil, Hastings’te yapılmış olduğunu bilmek önemlidir. Tarihçi bunları doğru bilmeli. Fakat bu tür noktalar ileri sürülünce, Housman’ın “Kesin doğruluk bir ödevdir, erdem değil” sözünü hatırlıyorum. Bir tarihçiyi kesinliğinden

³ Hakan Uzun, “Tarih Bilimi ve Tarihte Nedensellik”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (2006): 1-13.

⁴ Uzun, “Tarih Bilimi ve Tarihte Nedensellik”, 1-13.

⁵ Gerog G. Iggers, “Akılcılık ve Tarih”, *Cogito*, (Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2013), 145-146.

⁶ Iggers, “Akılcılık ve Tarih”, 147.

⁷ Adnan Demircan, “Tarih üzerine Bazı Düşünceler”, *İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 3 (Aralık 2007): 69-89.

*dolayı övmek doğru değildir. Bu temel işlevi değildir. Tarihçiye tarihin yardımcı dallarından yararlanmasına izin verilmelidir.*⁸

Aynı zamanda tarih bir nevi belgeler fetişizmi değildir. Talcott Parsons'ın ifadesiyle "Gerçeğe seçmeli bilimsel önermeler" şeklinde yaklaşmak ve kesinlikten kaçınmak tarihinin görevidir. Zira fen bilimlerinde iki çarpı iki dört eder fakat sosyal bilimlerde iki çarpı iki her zaman dört etmez. Örneğin; 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrası prestij kazanan Bülent Ecevit erken seçime giderek tek başına iktidar olacağını varsaymış fakat sosyal bilimlerin çarpıcılığı burada kendisini tezahür ettirmiş ve Ecevit tek başına iktidar olamamıştır." Çünkü sosyal bilimlerin formülize edilebilecek bir alanı değildir. C. P. Scott'un aforizmasıyla tarihçi a priori bir karar vermeden önce uygun olguları seçmesi ve düzenlemesi gerekir.⁹

1850 yılında İstanbul'da bir kavga sonucu hayatını kaybeden bir insan tarihî bir olgu mudur? Evet. Ancak tarihî bir olgu olarak anılması için nedensellik-sonuç ilişkisi yaratması gerekir. Türk Basın Tarihi'nde William Churchill adlı İngiliz'in yanlışlıkla bir Osmanlı Türkü vatandaşını öldürmesi ve İngiliz vatandaşı olduğu gerekçesiyle tutuklanmaması ve devlet nişanı verilmesi gibi. Görüldüğü üzere bu olayın tarihî ve siyasi illiyet-sonuç bağı vardır. Bu İngiliz'in yargılanmamasının en önemli sebebi kapitülasyonlardır.

Sosyal bilimlerin önsel olarak tarihin kesin sonuçlar içeremeyeceğini 1917 Ekim Devrimi'nde de görebiliriz. Rus köylüsü sofu bir şekilde Ortodoks Hristiyan olmasına rağmen önemli bir bölümü Kızılların tarafında savaşmıştır. Aslında tarihin iktisadi, psikolojik ve sosyolojik bir kavram olarak da değerlendirilebiliriz.

Tarihyazıcılığında tarihinin ilk ihtiyacı olan şeyin bilgi olduğunu söyleyen Lytton Strachey nitekim haklı olma ihtimali yüksektir. Somut durumun somut tahlilini yapmak gerekirse tarihçi kendisini geliştirmek zorundadır. Aksi halde Barraclough'un da ifade ettiği üzere bir dizi kabul edilmiş yargıları tekrar eder dururuz.

Tarih nesnel olabilir mi? Kesinlikle hayır derken bile kendi yorumumu katmaktayım dikkat edildiği üzere. Tarihi belgeler fetişizmi olarak okuyan tarihçiler olayları değerlendirirken kendi hayat görüşlerini ve nosyonlarını hesaba katarak inceleyecektir. Örneğin; Balkanların fethini anlatan Türk veya Sırp tarihçi olayları ve olguları kendi açılarından değerlendirecektir. Türk tarihçi Osmanlı'nın Balkanlar'a hoşgörü ve zenginlik getirdiğini ifade ederken Sırp tarihçi Osmanlı'yı emperyalist olarak betimleyecektir. Nitekim Çavuşesku zamanında Romen tarih kitaplarında Osmanlı'nın Romanya'ya 16 sefer düzenlediği ve bu savaşların 13'ünü kaybettiği yazmaktadır. Türk tarihçiliğinde ise çok farklı şeyler anlatılmakta.

3. Tarih Yazıcılığı ve Tarih Felsefesi

Bu proseste nesnelliğe yaklaşabilmek için tarih felsefesi ön plana çıkmaktadır. Bu kavramı ilk olarak Voltaire ortaya atmıştır.¹⁰ Temel olarak felsefeciler 18. yüzyıla kadar tarihle pek ilgilenmemişlerdir. Tarihin felsefe ile illiyeti ortaya çıkınca ansiklopedi tarihçiliğinden modern tarihçiliğe bir geçiş yaşandı. Bu yakınlaşmanın sonucunda ise tarih alanında bir canlılık yaşanmıştır. Eleştirel tarihçilik doğmuştur diyebiliriz. Bu anlayışla birlikte çeşitli türlerde tarihçilik ortaya çıkmıştır. Medeniyetler birbirini takip etmeye başlamıştır. Modern tarihçiliğin kadim anlayıştan en büyük farkı bilginin doğruluğunun önemsenmesi olmuştur. Böylece doğa bilimlerindeki nesneliliğin tarih alanında

⁸ Edward Hallet Carr, *Tarih Nedir?*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 61.

⁹ Carr, *Tarih Nedir?*, 62.

¹⁰ Carr, *Tarih Nedir?*, 70.

da olabileceği sorunsalı ortaya çıkmıştır. Tarih bilgisinin nesnel olamayacağı anlaşılınca yardımcı bilimlerle (arkeoloji, belge kullanımı, filoloji vs.) doğruya en yakın olgular kullanılmaya çalışılmıştır.¹¹

Tarihçilik geçmişten günümüze meşrulaştırma aracı olarak kullanılmıştır. Toplumsal kimlik yaratma, köken bildirme, meşrulaştırma kaygıları tarihçiliği belirlemiştir. Özellikle 19. yüzyıl sonrası kurulmaya çalışılan ulus-devletler genelde tarihi birer silah olarak kullanmışlar ve siyasi güçlerini konsolide etmeye çalışmışlardır. Faşist ideolojiler halklarını motive etmek amacıyla mit yaratma işini tarihçilere bırakmıştır. Mussolini ve Hitler tarih dalını sık kullanan totaliter liderlerdendir. Oysa tarih alanının çok karmaşık bir yapı olduğunu söylemek gerekir. Tarihin nesnellığe ulaşmasının en büyük engeli belgeleri okuyan tarihçinin nesnellikten uzak olmasıdır.¹² Bu nesnellığı yakalayamayan tarihçiler Nazizm ve Faşizm ideolojisinin oluşmasına büyük katkı sağlamıştır. Bu tarihçiler bir nevi metafiziksel bir tarih yazmışlardır.

Tarih alanında güvenilir bilgiye eleştirel eleştirinin eleştirisi ile ulaşılabilir. Bu anlayış tarih biliminde oturtulduğu takdirde efsane hakikati bildirir yerine bilimsel bilgi hakikati bildirir anlayışı hâkim olur.¹³ Aristo Poetika’ında bu anlayışı tatbik edemeyen tarihçiler edebiyat yapan tarihçiler olarak nitelendirir. Ve edebiyat türleri arasında en alt sıraya koyar. Aristo’ya göre efsaneye dayalı tarihçilik bilim dalları arasındaki konumu en alt düzeydedir.¹⁴

Modern tarihçilik öncesinde tarihçiler Tanrı’yı özne hâline getirmişlerdir. Günümüzde de bun anlayış İslam, Hristiyan ve Musevi teolojisinde kendi anlayışını devam ettirmektedir. Örneğin; Şii İslam teolojisindeki matem anlayışı mistifiye edilerek yaşanılmaktadır. Günümüzde İran Türk’ü Babek aynı şekilde mistifiye edilmektedir. Hristiyanlar ve Museviler için de aynı şeyler geçerlidir.

Tarihçilikte insanın özne hâline gelmesi ise Aydınlanma dönemiyle başlamaktadır. Voltaire, Diderot gibi non-teist aydınlar bu anlayışın oluşmasında önemli katkıları olmuştur. Bu aydınlar her şeyi Tanrı’ya dayanarak edilgen bir insan yerine bilmeye dayalı daha etkin bir insan yaratmaya çalışmışlardır. Önsel olarak aydınlanmayı insanın kendi aklına güvenebilmesi olarak açıklayabiliriz.¹⁵ Tam olarak tarih felsefesi de bu proseste ortaya çıktı. Hegel gibi filozoflar ise daha sonra Tanrısal-Akıl ile İnsan Aklı’nı türdeş saymıştır. Tanrı-Oğul-Kutsal Ruh üçlemesini biraz değiştiren Hegel, Tanrı-İnsan ve Tin olarak formülize etmiştir. Aslında Hegel yeniden teolojiye dönmek istemediğini de söylemek gerekir. Bu felsefenin özgünlüğü, tarihsellik fikrini modern felsefeye kazandırmış olmasıdır.¹⁶

1. Marksist Tarih Felsefesi

Marks’ın tarih felsefesini anlayabilmek için toplumsal meseleleri iyi çözümleyebilmek gerekmektedir. Marks’ın tarih felsefesinin can damarını üretim ilişkileri yani ekonomi oluşturmaktadır. (Alt yapı: ekonomi ise üst yapı: din, hukuk, kültür vs) Marks’a göre insanları harekete geçiren temel dinamik üretim araçlarına sahip olabilme meselesidir.

Şaban Öz’ün “*Marksist Tarih Felsefesine Giriş*” adlı makalesinde Marksizm’in tarih felsefesi ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Toplumların alt ve üstyapıları ise üretim (tarz, güç ve ilişki) tarafından belirlenmektedir. Marks, Tarihi Materyalizm teorisinin kilit terimine “üretim tarzı” adını verdi. Ona göre insanlar yüksek bir sanat ve kültür oluşturmadan, kanun kitapları yazmadan, tapınakları inşa etmeden ve fetihlere girişmeden önce yemek, içmek, doğa

¹¹ Ayhan Bıçak, “Tarih Düşüncesi”, *Cogito*, (Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2013), 47.

¹² Bıçak, “Tarih Düşüncesi”, 49.

¹³ Bıçak, “Tarih Düşüncesi”, 50.

¹⁴ Doğan Özlem, “Felsefi Hermeneutiğe Geçiş Yolu Olarak Tarihselcilik”, *Cogito*, (Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2013), 17.

¹⁵ Özlem, “Felsefi Hermeneutiğe Geçiş Yolu Olarak Tarihselcilik”, 20.

¹⁶ Özlem, “Felsefi Hermeneutiğe Geçiş Yolu Olarak Tarihselcilik”, 21.

etkilerinden korunmak ve üretmek zorundaydılar. Bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik maddî üretim hayatın temel faaliyetlerini oluşturuyordu. Üretim sürecinde, insan-doğa ilişkisi, başından itibaren insan-insan ilişkisiyle iç içeydi. İnsanlar alet ve edinilmiş bilgilerden yararlanarak yeni ürünler elde ediyorlardı. Bu üretimin teknik yönüydü. Dolayısı ile çalışan insanlar, üretim araçları ve insanların bu konudaki bilgileri üretici güçleri oluşturuyordu. Diğer yandan insanlar, toplu halde birbirleriyle temas içinde üretim yapıyorlardı. İnsanların aralarındaki ilk ve en esaslı ilişkileri bu üretim faaliyetleri doğuruyordu. Bu, üretim sürecinin toplumsal yönüydü ve Marks, üretimin zorunlu araçları olan aletlerin, hammaddelerin, toprağın ve diğer doğa zenginliklerinin, teknik bilgi ve becerilerin kimlerin elinde toplanacağına, kimlerin maddî üretimde bilfiil çalışacağına ve kimlerin çalışanları yöneteceğinin düzenlenişini, kısacası üretimin toplumsal örgütlenmesini, üretim ilişkileri deyimleriyle anlatıyordu. Bu aslî ilişkiler ağı, toplumun bütün diğer faaliyetlerinin neler olacağına damgasını vurmaktaydı. Netice itibarıyla Marks'a göre, üretici güçler ve üretim ilişkilerinin birliği toplumun altyapısını oluştururken, altyapının şekillendirdiği siyaset, hukuk, ideoloji toplumun üstyapısal karakterleriydi. Bu ekonomik ilişkilerden hareketle Marks, tarihin kayıtsız şartsız ekonomik kuvvetlerin kontrolünde olduğunu, bütün toplumların, aynı evrelerden geçerek sosyalizme ulaşacağını ileri sürmüştür. İnsanların davranışlarının arkasındaki nedenlere ilişkin iddialar ne olursa olsun, bütün çağlarda insan davranışının ana yönlendiricisi maddî çıkarlar olmuştur. Sınıflar bu çıkarların kolektif ifadesini temsil ederler ve bu nedenle de bütün bir tarih, sınıf çatışmasının tarihi olmaktan öte bir anlam taşımaz. İdeoloji, sanat ve kültür de sadece bu temel çatışmanın bir aynasıdır, hiçbirinin kendi dinamiği yoktur.”¹⁷

Marks'ın en büyük teorik başarısı, kapitalizmin barbarlık üreteceğini önceden görmesidir. Marks, kapitalizmin ölümünün kaçınılmazlığını saptadığında haklıydı. Marksist hareket, 1840 ile başlayan süreçte, öncelikle gündeme getirdiği ekonomik sınıfların sömürsünü ortadan kaldırmayı, emek-sermaye çelişkisi üzerine konumlandırılmış ve bu diyalektik ve Batı Avrupa merkezli bir anlayışla fikirlerini konsolide etmiştir. Ancak Marks'ın fikirleri, salt Batı Avrupa'ya özgü değildir. Çünkü emek sömürsü, dünyanın her yerinde vardır. Zira kapitalizmin, Marks'ın yaşadığı devirden daha yoğun biçimde dünyada yaşanmakta olduğunu söyleyebiliriz. Belki sosyalizm altın çağını yaşamasa da emek-sermaye çelişkisi devam etmektedir.

Marks'ın tarih felsefesinde rastlantıya pek yer yoktur zira neden ve sonuç bellidir. Ancak zaman zaman rastlantısal öğelerin de olabileceğini kabul etmiştir. Marks'ta bariz belli olan felsefi düşüncelerden birisi de tarihsel determinizmdir. Zira Marks'ın felsefesinde rastlantının nadir olmasının sebeplerinden biri de budur. Zira ona göre; tarihte olması gereken olaylar olur. Marks'ın tarihin yazılmasında insana büyük önem verir. Marks eylem hâlindeki insanı tercih eder. Marks diyalektik materyalizmi şöyle ifade eder: “(Tez(Madde)+ Antitez (İnsan) = Sentez (Eylem))”

Marks ayrıca insanların başından geçen süreci şöyle kategorize eder ve tarihsel determinist anlayışı ile kendi mutlak gerçeğine ulaşır.

- Köleci Dönem
- Feodal Dönem
- Kapitalist Dönem
- Komünal Dönem

¹⁷ Şaban Öz, “Marksist Tarih Felsefesine Giriş”, *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (2008): 21-37.

2. Sonuç

Önsel olarak ben de Rousseau gibi teatral tarih anlayışına antipati ile bakanlardanım. Bu tarz tarih yazımında özne-nesne ayrımı olmadığı gibi sosyal çevrenin baskısıyla oluşturulmuş metinler tarihçiler tarafından yazılır. Hegel gibi Tanrı-özne çözümlemesine dayalı tarihyazıcıları, kadim tarihçileri bu noktada eleştirmektedir. Herodot ve Tukidides gibi tarihçiler ise deneyimledikleri olayları yazmaya çalıştıkları için gerçeğe biraz daha yakın oldukları söylenebilir. Somut durum şudur: “Tarihçinin yazdıklarını bulunduğu çevrenin tini (Geist) şekillendirir.”¹⁸

Paul Redding nesnelğe tam ulaşamazsak bile yaklaşma kontekstinde düşünömsel tarihin daha kapsayıcı olacağını söylemektedir. Ayrıca birinci dereceden tarihçilerin çalışmalarına ulaşp onların sentezlenmesi gerektiğini ifade eder. Ona göre; bir toplumbilimci mutlaka diğer költürlereyorum bilgisel yaklaşması gerekir.

Tarihçi, tarihsel olayın meydana geldiği dönemde olayı yazmasa dahi okuyucuya bu olayı canlandırabilmesi için anschaulich (sezgisel) üslupla anlatması gerekir. Hegel burada Ranke'nin adını zikreder.¹⁹ Felsefe, kavramlarla eleştirel düşünme biçimi ise tarih daima felsefe ile birlikte hareket etmelidir. Aksi hâlde romantik veyahut ansiklopedist bir tarihçi kertesine düşülebilir.

Osmanlı tarihi açısından bakıldığında ansiklopedist veya vakanüvislerin imparatorluğun gerilemeye yüz tuttuğu dönemde arttığını görmekteyiz. Çünkü Osmanlı padişahları, devleti ayakta tutabilmek için yaptığı icraatlar yanlış olsa bile kendisini kayıtsız koşulsuz övecek bu tarz tarihçilere ihtiyaç duymaktaydılar. Ancak tarihçiliğin gerçekten bilim hâline gelmesi 18. yüzyıl ile birlikte felsefenin tarihle ilgilenmesi sonucunda başlamıştır. Felsefeciler tarihçilere eleştirel bakmayı öğretmiştir. Modern tarihçiliğin başlangıcı da bu dönemdir.²⁰

Tarihin doğruluk derecesi edebiyat ile karşılaştırıldığında daha önemlidir. Felsefeciler, tarih ile kurgunun ayırt edilmesini sağlamışlardır. Günümüzde tarih felsefesinin, estetiğin ya da yazın kuramının bir dalı hâline geldiğini söyleyebiliriz. Tarih felsefesi son 20-30 yıldır bu yöne evrilmiştir. Tarih felsefesi ile ilgili yazınların birçoğunun edebiyat yazımında kullanılması tesadüf değildir.²¹

Sonuç olarak belki de yapılması gereken tarihe salt sövgü veya övgüyü bırakıp onu olduğu gibi kabul edebilmektir. O zaman tarihsel meseleler heyecandan uzak değerlendirilebilir. Böylece tarihle barışmak veya hesaplaşmak daha kolay olacaktır. Belki de doğru bildiğimiz şeylerin yanlış olduğu ortaya çıkacaktır.

Kaynakça

Bıçak, Ayhan. “Tarih Düşüncesi”, *Cogito*, Editör: Şeyda Öztürk, 36-61, Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2013.

Carr, Edward Hallet. *Tarih Nedir?*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Demircan, Adnan. “Tarih üzerine Bazı Düşünceler”, *İnanç, Költür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 3 (Aralık 2007): 69-89.

¹⁸ Paul Redding, “Dünya Gösterisinde Massedilmek”, *Cogito*, (Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2013), 209.

¹⁹ Redding, , “Dünya Gösterisinde Massedilmek”, 212.

²⁰ Chris Lorenz, “Tarihler Doğru Olabilir mi? Anlatıcılık, Olguculuk ve “Mecazi Dönemeç””, *Cogito*, (Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2013), 249-250.

²¹ Kurtuluş Kayalı, “Türkiye’de Tarihyazıcılığı Üzerine Bazı Sathi Gözlemler”, *Cogito*, (Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2013), 259.

Ercan, Yavuz. *Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknik*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2010.

Gerog G. Iggers, “Akılcılık ve Tarih”, *Cogito*, (Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2013), 145-146.

Kayalı, Kurtuluş. “Türkiye’de Tarihyazıcılığı Üzerine Bazı Sathi Gözlemler”, *Cogito*, 251-260, Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2013.

Lorenz, Chris. “Tarihler Doğru Olabilir mi? Anlatıcılık, Olguculuk ve “Mecazi Dönemeç”, *Cogito*, Editör: Şeyda Öztürk, 168-192, Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2013.

Öz, Şaban. “Marksist Tarih Felsefesine Giriş”, *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (2008): 21-37.

Özlem, Doğan. “Felsefi Hermeneutiğe Geçiş Yolu Olarak Tarihselcilik”, *Cogito*, Editör: Şeyda Öztürk, 13-36, Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2013.

Redding, Paul. “Dünya Gösterisinde Massedilmek”, *Cogito*, 206-225, Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2013.

Uzun, Hakan, “Tarih Bilimi ve Tarihte Nedensellik”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*